

Λ Ε Ω Ν
Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΚΑΙ ΙΑΤΡΟΣ

ΥΠΟ

Ι. Ν. ΔΑΜΠΑΣΗ

*Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἱατρικὰ Χρονικά»
Τόμος 3 Τεύχος 1 Ἰανουάριος 1964 Σελ. 48 - 54*

ΑΘΗΝΑΙ 1964

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Λέων, ὁ Βυζαντινὸς ἐγκυκλοπαιδικὸς φιλόσοφος καὶ ἰατρὸς

ὑ πὸ

Ι. Ν. Δάμπαση

Κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος μ.Χ., ἐπὶ βασιλείας τοῦ Θεοφίλου (829-842) καὶ τοῦ Μιχαὴλ Γ' (842-867), ἀκμάζει ὁ Λέων, ἐγκυκλοπαιδικὸς φιλόσοφος, συγγραφεὺς καὶ ἐκ τῶν προτεργατῶν τῆς Βυζαντινῆς Ἀναγεννήσεως τοῦ Θ' καὶ Ι' αἰῶνος, καθ' ἣν αἱ ἀρτιότεραι ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήνων κλασικῶν εἶδον τὸ φῶς^(1,2). Ἡ ἄνοδος αὕτη τῆς πνευματικῆς καὶ φιλολογικῆς ζωῆς τοῦ Βυζαντίου, παρατηρουμένη εἰς περίοδον εἰκονοκλαστικὴν, εἶναι μικρὸν, μόνον, δείγμα τοῦ ὑψηλοῦ διανοητικοῦ ἐπιπέδου τῶν εἰκονομάχων, ἐφ' ὅσον τὰ πλείστα τῶν ἔργων αὐτῶν, λόγῳ τῆς τελικῆς ἐπικριτικῆς τῶν ἀντιθέτων, δὲν διεσώθησαν⁽³⁾. Ὁ Λέων, διδάσκαλος μιᾶς τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁽⁴⁾ καὶ εἴτα ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης^(5,6), τοσοῦτον διεκρίνετο διὰ τὰς φυσικο-μαθηματικὰς καὶ ἰατρικὰς γνώσεις του^(7,8), ὥστε, καίτοι ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τῆς Θεοδώρου, λόγῳ τῶν εἰκονοκλαστικῶν ἰδεῶν του, νὰ μετακληθῆ εἰς Κωνσταντι-

1. Sarton G. Introduction to the History of Science, vol. I, p. 544 and 554.

2. Ἀπὸ τοῦ ΙΙ' μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἤκμασαν οἱ ἐξῆς ἰατρικῶν πονημάτων συγγραφεῖς: ὁ ἀρχίατρος Ἰωάννης, ὁ μοναχὸς Μελέτιος, ὁ πολὺς πατριάρχης Φώτιος, ὁ ἰατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογεννήτου Θεοφάνης Νόννος, ὁ πολυγραφεύτατος Μιχαὴλ Ψελλός, ὁ γραμματεὺς τοῦ προηγουμένου καὶ ἰατρὸς τοῦ Μιχαὴλ Δούκα Συμεὼν Σήθης. (Laignel - Lavastine M. Histoire Générale de la Médecine, vol. I, p. 452-459).

3. Vasiliev A. Histoire de l'Empire Byzantin, p. 370.

4. Ibid., p. 360.

5. Ibid., p. 370.

6. Sarton G. Introduction to the History of Science, vol. I, p. 554.

7. Vasiliev A. Histoire de l'Empire Byzantin, p. 369-370.

8. Μιστριώτη Γ. Ἑλληνικὴ Γραμματολογία, τόμ. Β, σ. 842.

νούπολιν καὶ νὰ διορισθῆ καθηγητὴς τοῦ ὑπὸ τοῦ Βάρδα ὀργανωθέντος Πανεπιστημίου⁽⁹⁾, παλατίου τῆς Μαγναύρας καλουμένου^(10,11), καὶ διευθυντῆς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως⁽¹²⁾. Μηχανικαὶ ἐφευρέσεις, ὡς τὰ αὐτόματα καὶ ὁ ἐν χρήσει ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ ὀπτικὸς τηλεγράφος, ἀποδίδονται εἰς αὐτόν⁽¹³⁾. Συνέγραψε διατριβὰς ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀστρολογίας, μὴ διασωθείσας⁽¹⁴⁾. Τὸ σπουδαιότερον ἱατρικὸν ἔργον του, τιτλοφορούμενον «Σύνοψις Ἱατρικὴ», διεσώθη καὶ ἐδημοσιεύθη⁽¹⁵⁾· ἐνῶ ἕτερον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύνοψις εἰς τὴν Φύσιν τοῦ Ἀνθρώπου», δὲν ἔχει ἐκδοθῆ⁽¹⁶⁾.

Εἰς τὰς ἀστρολογικὰς γνώσεις τοῦ Λέοντος ἀποδίδονται ἡ περὶ λιμοῦ τῆς Θεσσαλονίκης πρόρρησις του καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ προταθέντα μέτρα πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ φάσματος τῆς πείνης⁽¹⁷⁾. Ἐνδεικτικώτερον, ὅμως, τῆς φήμης αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο: Εἰς τῶν μαθητῶν του, αἰχμαλωτισθεὶς καὶ ἀχθεὶς εἰς Βαγδάτην, τοσοῦτον ἐξέπληξε τὸν ἡγεμόνα Al-Mamun διὰ τῶν ἀστρολογικῶν γνώσεών του, ὥστε νὰ πέμψῃ ἐπιστολήν, ὁ φιλόμουσος οὗτος καλίφης, εἰς τὸν αὐτοκράτορα Θεόφιλον, αἰτῶν, ὅπως ἐπιτραπῆ εἰς τὸν διδάσκαλον τοῦ αἰχμαλώτου, τὸν Λέοντα, νὰ ἔλθῃ εἰς Βαγδάτην καὶ παραμείνῃ ἐπὶ τινα χρόνον, διὰ νὰ διδάξῃ τὰς ἐπιστήμας, καὶ προσφέρων εἰς ἀντάλλαγμα, εἰς τὸν Θεόφιλον, τὴν αἰώνιαν εἰρήνην καὶ 2.000 λίτρα χρυσοῦ· ὁ αὐτοκράτωρ, ὅμως, δὲν ἐδέχθη, θεωρήσας τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα ὡς κρατικὰ μυστικά, ὅπως καὶ ἡ ἐφεύρεσις τοῦ ὑγροῦ πυρὸς ἐτηρεῖτο μυστικὴ^(18,19). Ἡ τοιαύτη τοῦ Λέοντος φήμη ἀποτελεῖ φωτεινὸν παράδειγμα κληρικοῦ ἀνωτέρων βαθμῶν καὶ, ἐν ταύτῳ, ἐγκρατεσιότητος τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν θεράποντος⁽²⁰⁾, οὔτινος ἡ προσωπικότης κατέστη δεσπύουσα ἐν τῷ Βυζαντινῷ καὶ Ἀραβικῷ κόσμῳ τῆς ἐποχῆς του· παράδειγμα, καθ' ὃ ἡ θρησκευτικὴ πίστις καὶ ἡ ἀνωτέρα διακονία τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐμποδίζουσι τὴν ταυτόχρονον μελέτην καὶ προαι-

9. Vasiliev A. Histoire de l'Empire Byzantin, p. 370.

10. Sarton G. Introduction to the History of Science, vol. I, p. 554.

11. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Μαγναύρας ἐδίδαξε καὶ ὁ πολὺς Φώτιος. (Ostrogorsky G. Histoire de l'État Byzantin, p. 252).

12. Sprengel K. Histoire de la Médecine, vol. II, p. 229.

13. Sarton G. Introduction to the History of Science, vol. I, p. 546.

14. Μιστριώτη Γ. Ἑλληνικὴ Γραμματολογία, τόμ. Β', σ. 842.

15. Hermerins F. Anecdota Medica Graeca, p. 80-221.

16. Sarton G. Introduction to the History of Science, vol. I, p. 554-555.

17. Runciman S. La Civilisation Byzantine, p. 230.

18. Μιστριώτη Γ. Ἑλληνικὴ Γραμματολογία, τόμ. Β', σ. 843.

19. Vasiliev A. Histoire de l'Empire Byzantin, p. 370.

20. Erudit byzantin. (Bariéty M. et Coury C. Histoire de la Médecine, p. 237.

γωγὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν, παρὰ τὰς περὶ τοῦ ἀντιθέτου ἀπόψεις εὐαριθμῶν ὀλιγοπίστων.

Ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Emericius ἐκδοθέντι βιβλίῳ, ἐν ἔτει 1840, περιλαμβάνεται καὶ τὸ ἔργον τοῦ Λέοντος⁽²¹⁾. Συνίσταται τοῦτο ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου, τῆς εἰς τὴν Λατινικὴν μεταφράσεως καὶ ὑποδιαίρεται εἰς ἑπτὰ λόγους, ὧν ἕκαστος εἰς ἰκανὰ κεφάλαια. Ἐκ τοῦ τίτλου «Σύνοψις Ἱατρικῆ» καὶ ἐκ τοῦ προομίου⁽²²⁾ καταφαίνεται ἡ πρόθεσις τοῦ συγγραφέως, τῆς ἐκπονήσεως περιληπτικῆς μελέτης, διδακτικῆς, χάριν τοῦ μαθητοῦ του Γεωργίου⁽²³⁾ καὶ ἀφορώσης εἰς τὰς νόσους, τὰ αἷτια, τὰ συμπτώματα καὶ τὴν θεραπείαν⁽²⁴⁾. Τὰς νόσους ὑποδιαίρει εἰς ὁμοιομερεῖς ἢ τὰς καθ' ὅλον τὸ σῶμα καὶ εἰς τὰς καθ' ἕκαστον ὄργανον τοῦ σώματος ἐντοπιζομένας⁽²⁵⁾. Τὰς ὁμοιομερεῖς καλεῖ καὶ κατὰ δυσκρασίαν⁽²⁶⁾, τ. ἔ. τὰς ἐκ διαταραχῆς τῆς ἀναλογίας τῆς μείξεως τῶν χυμῶν (αἵματος, φλέγματος, ξανθῆς καὶ μελαίνης χολῆς), ἐπόμενος εἰς τὰς Ἱπποκρατικὰς δοξασίας⁽²⁷⁾.

Μετὰ τὸ προοίμιον πραγματεύεται περὶ πυρετοῦ, θεωρουμένου ὡς «ἡ παρὰ φύσιν ἐκ τῆς καρδίας ἐπὶ πᾶν σῶμα φερομένη θερμασία» καὶ πολυτρόπως ἐκδηλουμένου⁽²⁸⁾. Ἐν συνεχείᾳ περιγράφει 24 εἶδη πυρετῶν (περὶ συνόχου καὶ συνεχοῦς, περὶ διαλειπόντων, περὶ τριταίου, περὶ διπλοῦ τριταίου, περὶ ἀμφημερινοῦ, περὶ τεταρταίου, περὶ συνόχου, περὶ ἡμιτριταίου, περὶ πεμπταίου, ἑκταίου, ἑβδομαίου καὶ τῶν τοιούτων, περὶ ἠπιάλου, περὶ ληθάργου, περὶ ἐλώδους καὶ τυφώδους καὶ κρυμώδους καὶ λιπυρίου, περὶ ῥίγους ἀνεκθερμάντου, περὶ ἐκτικῶν, περὶ μαρασμοῦ τοῦ ἀπλῶς λεγομένου, περὶ περιφρυγοῦς μαρασμοῦ, περὶ τοῦ ἐκ νόσου γήρωος, περὶ ἐφημέρου, περὶ ἐφημέρου πολυημέρου), ἀναλόγως τῆς κλινικῆς ἐκδηλώσεως ἐκάστου, καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐνδεικνυομένην θεραπευτικὴν ἀγωγὴν⁽²⁹⁾. Τὸν Ἱπποκράτην ἀναφέρει εἰς τὰ εἶδη πυρετοῦ δὶς⁽³⁰⁾, τὸν Γαληνὸν ὀκτάκις⁽³¹⁾,

21. Λέοντος Φιλοσόφου καὶ Ἱατροῦ. Σύνοψις Ἱατρικῆς σ. 79-221.

22. Πρώτου Λόγου, κεφάλαιον α'.

23. Αὐτόθι.

24. Αὐτόθι.

25. Πρώτου Λόγου, κεφάλαιον α'.

26. Αὐτόθι.

27. Ἱπποκράτης. Ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὁκόταν μετρίως ἔχη ταῦτα τῆς πρὸς ἄλληλα κρήσιος καὶ δυναμίος καὶ πλήθεος, καὶ μάλιστα μεμιγμένα ἢ ἀλγέει δὲ ὁκόταν τι τούτων ἔλασσον ἢ πλέον ἢ ἢ χωρισθῆ ἔν τῷ σώματι καὶ μὴ κεκρημένον ἢ τοῖσι ξύμπασιν. (Περὶ Φύσιος Ἀνθρώπου, 4).

28. Πρώτου Λόγου, κεφάλαιον β'.

29. Πρώτου Λόγου, κεφάλαια γ'-κα'.

30. Πρώτου Λόγου, κεφάλαια ια', ιε'.

31. Πρώτου Λόγου, κεφάλαια α', ε', ζ', η', ια', ιδ', ιστ', ιζ'.

ἴδια εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν θεραπείαν, καὶ τὸν Φίλιππον ἅπαξ (32).

Εἰς τὸν δεύτερον «τὰ καθ' ἕκαστον μόριον συμβαίνοντα πάθη κατά-λοιπον ὑφηγήσασθαι» λέγει καὶ περιγράφει, ἐν συνεχείᾳ, τὰ ἔχοντα σχέσιν μὲ τὸ νευρικὸν σύστημα νοσήματα· περὶ κεφαλαλγίας, περὶ κεφαλαίας, περὶ ἐπιληψίας, περὶ κάρου, περὶ κώματος, περὶ κατόχου ἢ καταλήψεως, περὶ ἀγρύπνου κώματος, περὶ φρενίτιδος, περὶ παραφροσύνης, περὶ μελαγχολίας, περὶ μανίας, περὶ μνήμης ἀπωλείας, περὶ παρέσεως, περὶ σπασμοῦ, περὶ ἐμπροσθοτόνου καὶ ὀπισθοτόνου καὶ τετάνου, περὶ τρόμου, περὶ παλμοῦ, περὶ φρίκης καὶ κλονοῦ καὶ ῥίγους, περὶ σκορδινησμοῦ καὶ χάσσης (33). Τὸ Ἰπποκράτην μνημονεύει δὶς (34), τὸν Γαληνὸν τετράτις (35), τὸν Ἀρχιγένην καὶ τὸν Λογαδίον ἅπαξ (36, 37).

Εἰς τὸν τρίτον λόγον πραγματεύεται τὴν ἀνατομίαν, φυσιολογίαν καὶ τὰς διαφόρους νόσους τῶν ὀφθαλμῶν· περὶ ὀφθαλμῶν, περὶ ξηροφθαλμίας, περὶ φθίσεως, περὶ τραχωμάτων, περὶ συγκώσεως, περὶ χαλαζίων, περὶ κριθῆς, περὶ λιθιάσεως, περὶ φθειριάσεως, περὶ τριχιάσεως, περὶ φαλαγγώσεως, περὶ πτώσεως, περὶ παραλύσεως, περὶ ἐγκυανθίδων, περὶ ῥυάδος, περὶ πτερυγίου, περὶ προσφύσεως ἢ τοι συμφύσεως, περὶ αἰγίλωπος, περὶ ὑποσφάγματος ἢ τοι αἱματίδος, περὶ χημώσεως, περὶ ἀργέμου, περὶ νεφελίου, περὶ ἀχλύος, περὶ λευκώματος, περὶ ὑποπύου, περὶ βοθρίου, περὶ μυιοκεφάλου, περὶ στυφυλώματος, περὶ ὑποχύσεως, περὶ πλατυκορίας, περὶ γλαυκώσεως, περὶ συγχύσεως, περὶ συμπτώσεως, περὶ παρεμπτώσεως, περὶ νυκτάλωπος,

32. Πρώτου Λόγου, κεφάλαιον ιϛ'. Ὁ Φίλιππος, πατὴρ τοῦ Ἀρχιγένους τοῦ Ἀπαμέως, ὑπῆρξε διάσημος φαρμακολόγος (Laignel-Lavastine M. Histoire Générale de la Médecine, vol. I, p. 340). ἤκμασε φθίνοντος τοῦ Α' καὶ ἀρχομένου τοῦ Β' αἰῶνος μ.Χ. καὶ εὐφρήμως ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ ἀναφέρεται.

33. Δευτέρου Λόγου, κεφάλαια α' - κβ'.

34. Δευτέρου Λόγου, κεφάλαια ε', στ'.

35. Δευτέρου Λόγου, κεφάλαια α', β', δ', ιγ'.

36. Δευτέρου Λόγου, κεφάλαιον ιε'. Ὁ Ἀρχιγένης, υἱὸς τοῦ Φιλίππου, ὡς ἐν τῇ 32α ὑποσημειώσει ἀναφέρομεν, ἤκμασε κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος. Οὗτος διέκρινε τέσσαρα στάδια τῆς νόσου (ἀρχή, ἀκμή, παρακμή, ἄνεσις), κατέτασσε τοὺς πυρετοὺς εἰς τέσσαρα εἶδη (κατόξεις, ὄξεις, χρόνιοι, βραχυχρόνιοι), ἠσχολήθη μὲ τὴν μελέτην τοῦ σφυγμοῦ, περιέγραψε τὴν λέπραν, κατέγινε εἰς τὴν Ἰνδικὴν θεραπευτικὴν καὶ ἐχρησιμοποιοῖε εἶδος τι μητροσκοπίου. Sarton G. Introduction to the History of Science, Vol. I, p. 280).

37. Δευτέρου Λόγου, κεφάλαιον α'. Ὁ Θεοφάνης Νόννος καὶ ὁ Ἀέτιος ἀναφέρουσι τὴν ἱερᾶν τοῦ Λογαδίου (Izmerius F. Anecdota Medica Graeca, p. 108 - 109, ἐν ὑποσημειώσει 1), φαρμακολόγου ἀσχοληθέντος μὲ τὰ πικρὰ, εὐστόμαχα καὶ καθαρτικὰ φάρμακα. Καί, προκειμένου περὶ ἱερῶν, ὁ Γαληνὸς περιγράφει τὴν κατασκευὴν τῆς ἰδικῆς του, ὡς καὶ τῆς τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ Ἀχιπιάτρου. (Τόμ. ΙΓ, σ. 129, 126, 136. Kühn).

περὶ ἐκτροπίου, περὶ ὕδατίδων, περὶ ὑπωπίων⁽³⁸⁾. Τὸν Γαληνὸν ἀναφέρει ἄπαξ⁽³⁹⁾, τὸν Κωνσταντῖνον δὶς⁽⁴⁰⁾, τὸν Σευῆρον⁽⁴¹⁾, τὸν Τελαμῶνα⁽⁴²⁾, τὸν Θεόφιλον⁽⁴³⁾ καὶ τὸν Ἐρμόλαον (;) ἄπαξ⁽⁴⁴⁾.

Ὁ τέταρτος λόγος ἀφοροῦται εἰς τὰ ὠτο-ρινο-λαρυγγολογικά, τὰ πνευμονο-πλευρικά καὶ τὰ καρδιακὰ νοσήματα περὶ ὄζαινων, περὶ πολύπων, περὶ τῶν ἐν τῷ ὠτί, περὶ ὠφθας, περὶ παρουλίδος, περὶ ἀντιάδων, περὶ φλεγμονῆς παρισθμίων, περὶ φλεγμονῆς τοῦ γαργαρεῶνος, περὶ κορυζῆς καὶ κατάρρου, περὶ συνάγχης καὶ παρασυνάγχης, περὶ κυνάγχης καὶ παρακυνάγχης, περὶ δυσπνοίας, περὶ ὀρθοπνοίας, περὶ ἄσθματος, περὶ ἀφωνίας, περὶ περιπνευμονίας, περὶ φθίσεως ἢτοι φθορᾶς, περὶ αἵματος ἀναγωγῆς, περὶ πλευρίτιδος, περὶ ἐμπνημάτων, περὶ παθῶν τῆς καρδίας⁽⁴⁵⁾. Τὸν Ἱπποκράτην ἀναφέρει δὶς⁽⁴⁶⁾ καὶ τὸν Θεόφιλον ἄπαξ⁽⁴⁷⁾.

38. Τρίτου Λόγου, κεφάλαια α' - μβ'.

39. Τρίτου Λόγου, κεφάλαιον λγ'.

40. Τρίτου Λόγου, κεφάλαια ιγ', κ'. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος φέρονται δύο ἰατροί· α) ὁ Ρηγίνος ἢ Μερφίτης, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ Ι' αἰῶνος μ.Χ. καὶ μεταφράσας ὀλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ Τυνησαίου ἰατροῦ Algizar ἢ Algazirah (Ibn Al-Jazzar), ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ Ἐφόδια τοῦ Ἀποδημοῦντος», πραγματευόμενον περὶ εὐλογίας καὶ ἰλαρᾶς (Sarton G. Introduction to the History of Science, vol. I, p. 682), καὶ β) ὁ Ἀφρικανός, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος μ.Χ. καὶ μεταφράσας εἰς τὴν Λατικὴν τὸ ἔργον τοῦ ἀνωτέρου συγγραφέως, ὡς καὶ τινῶν Ἑλλήνων ἰατρῶν (Ibid., vol. I, p. 769). Ἐνταῦθα, ἐφ' ὅσον ἀμφότεροι οἱ Κωνσταντῖνοι ὑπῆρξαν πολὺ νεώτεροι τοῦ Λέοντος, ἀκμάσαντος μεσοῦντος τοῦ Θ' αἰῶνος, θὰ πρόκειται περὶ μεταγενεστέρης προσθήκης.

41. Τρίτου Λόγου, κεφάλαιον ιδ'. Ὁ Σευῆρος ἢ Σεβῆρος, γνωστὸς ὡς ὀφθαλμολόγος καὶ ὀτολόγος, ἤκμασε κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ Α' αἰῶνος π.Χ. Τὸ ψευδο-Γαληνικόν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Σευῆρου Ἱατροσοφιστοῦ Περὶ Ἐνετήρων ἢτοι Κλυστήρων» θεωρεῖται, κατὰ μίαν ἐκδοχὴν, ὡς γραφέν μεταξὺ Ε' καὶ Ζ' αἰῶνος μ.Χ. (Sarton G. Introduction to the History of Science, vol. I, p. 307).

42. Τρίτου Λόγου, κεφάλαιον κδ'. Τελαμῶνος φάρμακον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ, ἐπίσης. (Τόμ. ΙΓ', σ. 528. Kühn).

43. Αὐτόθι. Ἐνταῦθα θὰ πρόκειται περὶ τοῦ Βασιλικοῦ Πρωτοσπαθαρίου καὶ Ἀρχιάτρου Θεοφίλου, ἀκμάσαντος ἐπὶ Ἡρακλείου (610-641 μ.Χ.) καὶ συγγραψαντος διαίφορα ποιήματα, ἐν οἷς περὶ Ἀνθρώπου Κατασκευῆς, περὶ Διαχωρημάτων, περὶ Οὔρων, περὶ Σφυγμῶν. (Sarton G. Introduction to the History of Science, vol. 1, p. 478).

44. Αὐτόθι. Θὰ πρόκειται περὶ τοῦ Ἐρμοφίλου, κατασκευαστοῦ κολλυρίου, καὶ ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ μνημονευομένου (Τόμ. ΙΒ', σ. 781. Kühn), καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ Ἐρμολάου, γεωγράφου, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μ.Χ. καὶ «Ἐπιτομὴν περὶ Πόλεων» συγγραψαντος. (Sarton G. Introduction to the History of Science, vol. 1, p. 433).

45. Τετάρτου Λόγου, κεφάλαια α' - κ'α.

46. Τετάρτου Λόγου, κεφάλαια ια', κ'.

47. Τετάρτου λόγου, κεφάλαιον ιδ'. Περὶ Θεοφίλου ὄρα 43ην ὑποσημείωσιν.

Ὁ πέμπτος λόγος ἀφορᾷ εἰς τὴν παθολογίαν τοῦ πεπτικοῦ συστήματος περὶ ἀνορεξίας, περὶ βουλίμου, περὶ κυνώδους ὀρέξεως, περὶ λυγγός, περὶ ἄσης, περὶ ἀπεψίας γαστροῦ, περὶ χολέρας, περὶ λειεντερίας, περὶ δυσεντερίας, περὶ αἱματηρᾶς δυσεντερίας περὶ αἱμορροΐδων, περὶ τεινεσμοῦ, περὶ κωλικῶν διαθέσεων, περὶ εἰλεοῦ, περὶ στρόφων καὶ βορβορυγμῶν, περὶ ἐλμίνθων, περὶ προπτώσεως ἀρχοῦ, περὶ ἐξοχάδων, περὶ διατροφῆσεως ἐν τῷ δακτυλίῳ, περὶ ἀκουσίου διαχωρήσεως, περὶ φλεγμονῆς καὶ σκίρρου ἐν τῷ ἥπατι, περὶ σπληνὸς σκίρρουμένου, περὶ ὕδατος, περὶ ἰκτέρου, περὶ ἐλεφαντιάσεως (48). Ἀναφέρει τὰ ὀνόματα τῶν μὲν Ἱπποκράτους (49) καὶ Γαληνοῦ (50) δῖς, τῶν δὲ Φιλίππου (51), Ἀνδρόνους (52), Πασίωνος (53) καὶ Φαυστιανοῦ (54) ἅπαξ.

Ὁ ἕκτος λόγος διαλαμβάνει περὶ τῶν παθῶν τοῦ οὐροποιητικοῦ συστήματος, περὶ κηλῶν καὶ «περὶ γυναικείων παθῶν τῶν περὶ τὴν μήτραν» (περὶ λιθιάσεως, περὶ τριχιάσεως νεφροῦ, περὶ διαβήτου, περὶ ἰσχυρίας, περὶ στραγγουρίας, περὶ δυσουρίας, περὶ ἀκουσίου οὐρήσεως, περὶ γονορροίας, περὶ προιπισμοῦ, περὶ βουβωνοκήλης, περὶ ἐντεροκήλης, περὶ ὑδροκήλης, περὶ πνευματοκήλης, περὶ κίρσοκήλης, περὶ σαρχοκήλης, περὶ ἐποχῆς ἐμμήνων, περὶ γυναικείου ῥοῦ, περὶ ὕστερας πνιγᾶδος, περὶ κίσσης, περὶ ἀναδρομῆς, περὶ ἀτρήτων, περὶ προπτώσεως μήτρας, περὶ μύλης) (55). Μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Γαληνοῦ ἀναφέρει ἅπαξ (56).

Ἀρχόμενος τοῦ ἑβδόμου καὶ τελευταίου λόγου, γράφει «ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐκάστου μορίου παθῶν συντόμως εἴρηται· περὶ δὲ τῶν κοινῶν συμβαινόντων ἤδη λεχτέον» καὶ πραγματεύεται, ἐν συνεχείᾳ, περὶ φλεγμονῆς, περὶ ἐρυσιπέλατος, περὶ ἔρπητος, περὶ σκίρρου, περὶ οἰδήματος, περὶ ἀποστήματος, περὶ ἀνθρακος, περὶ δοθίωνος, περὶ βουβώνος, περὶ ἀρθρίτιδος, ποδάγρης καὶ ἰσχιάδος, περὶ στεατώματος, περὶ ἀθηρώματος, περὶ μελικηρίδος, περὶ ἀχροχορδόνων, περὶ λέπρας, περὶ μυρμηκιάς, περὶ λιχῆνος, περὶ ψώρας, περὶ ἀλφῶν, περὶ ἀλωπεκίας καὶ ὀφριάσεως, περὶ κίρσοῦ, περὶ νύγματος ἧτοι νευροτρότου, περὶ σπάσματος καὶ ῥήγματος περὶ κατάγματος, περὶ ἐκφυρ-

48. Πέμπτου Λόγου, κεφάλαια α' - κε'.

49. Πέμπτου Λόγου, κεφάλαια κγ', κδ'.

50. Πέμπτου Λόγου, κεφάλαια κ', κα'.

51. Πέμπτου Λόγου, κεφάλαιον θ'. Περὶ Φιλίππου ὄρα βλαν ὀποσημείωσιν.

52. Αὐτόθι. Τὸν Ἀνδρόνους ἀναφέρει καὶ ὁ Γαληνός. (τόμ. II, σ. 825, 834 Kühn).

53. Αὐτόθι. Τὸν Πασίωνος ἀναφέρει ἐπίσης ὁ Γαληνός. τόμ. IA, σ. 137, τόμ. IB, σ. 276. Kühn.

54. Αὐτόθι. Τὸν Φαυστιανὸν μνημονεύει εἰσέτι ὁ Γαληνός. (τόμ. ΣΤ, σ. 338, 801, τόμ. II, σ. 36, 296, τόμ. IA, σ. 20 Kühn).

55. Ἑκτου Λόγου, κεφάλαια α' - κγ'.

56. Ἑκτου Λόγου, κεφάλαιον β'.

σώματος, περὶ ἐξαρθρήματος καὶ παραρθρήματος (57). Ἐνταῦθα τὸν Γαληνὸν μόνον ἀναφέρει τετράκις (58).

Τὸ ἱατρικὸν ἔργον τοῦ Λέοντος, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ἐν ἐπιλόγῳ, «γέγραπται ἤδη ἀναμνήσεως ἕνεκεν συντόμου, ἅμα καὶ διὰ σαφῶν λέξεων» πρόκειται, ἐπομένως, περὶ ἀπλοποιημένων περιλήψεων τῶν ἤδη γνωστῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν του, προσριζομένων πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν του. Ἐν τῇ συνόψει ταύτῃ παρατηροῦμεν ὅτι, ἐνῶ ἐπεκτείνεται εἰς τὴν πυρετολογία καὶ περιγράφει μετὰ σχετικῆς πληρότητος τὰς τότε κρατούσας ἀπόψεις ἐπὶ τῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς τῶν ὀφθαλμῶν, τοῦ ἀναπνευστικοῦ, τοῦ νευρικοῦ καὶ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, εἰς ἄλλα κεφάλαια, ἐν τούτοις, ὡς π.χ. περὶ καρδιακῶν νοσημάτων καὶ εἰς τὰ τοῦ ἑβδόμου λόγου, περιορίζεται εἰς ὀλίγας μόνον γραμμὰς δι' ἕκαστον ὄργανον ἢ πάθος. Πάντως δὲν ἀμοιρεῖ εἰς τὰς χειρουργικὰς ἐνδείξεις καὶ τὴν φαρμακολογίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἄν ἀντιτιθέμεθα εἰς τὴν ἀποψιν, ὅτι δὲν προσέθεσέ τι τὸ νέον ἢ τὸ πρωτότυπον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν προγενεστέρων του (59) ἱατρῶν· παραμένει, ὁμως, μία ἀξιόλογος προσωπικότης πολυγλωσσίας (60), ἀσχοληθεῖσα, πλὴν τῆς ἱατρικῆς, μὲ τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ἀστρολογία καὶ καταστάσα εὐφρόμως γνωστὴ καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ Βυζαντίου, ὡς εἶδομεν (61).

Μὴ λησμονῶμεν, τέλος, ὅτι, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τοῦ Λέοντος, μεσοῦντος τοῦ Θ' αἰῶνος μ. Χ., σχεδὸν ὅλα αἱ ἱατρικὰ μελέται προήρχοντο ἀπὸ τοῦς Ἰάπωνας μεταφραστὰς τῶν Σινικῶν ἱατρικῶν κειμένων καὶ τοῦς Ἀρμενοφώνους χριστιανοῦς (Νεστοριανοῦς) καὶ μουσουλμάνους μεταφραστὰς, καὶ αὐτοῦς, τῶν Ἑλληνικῶν κειμένων τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τοῦ Γαληνοῦ (62). Ἡ ἐν καταπτώσει ἐσπερία Εὐρώπη (63), ὑπὸ πυκνῆς μεσαιωνικῆς ἀγλύος καλυπτομένη, ἐλάχιστα μεταφραστικὰ δείγματα παρουσίασε, καὶ ταῦτα μοναστικά· ἡ δὲ ὀνομαστὴ σχολὴ τοῦ Salerno μετὰ δύο περίπου αἰῶνας γίνεται γνωστὴ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ἰταλίας. Ὑπὸ τοιαύτας διεθνεῖς ἐπιστημονικὰς συνθήκας, ὁ Λέων προβάλλει ὡς φωτεινὴ διάνοια καὶ καταλέγεται μετὰ τῶν πρωτεργατῶν, τῶν ἐν τῇ χορεία τῶν πεφωτισμένων ἀνδρῶν τῆς Βυζαντινῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Θ' καὶ Ι' μ. Χ. αἰῶνος, συντελεστῶν τῆς διατηρήσεως τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

57. Ἐβδόμου Λόγου, κεφάλαια α' - ζστ'.

58. Ἐβδόμου Λόγου, κεφάλαια γ', ε', κ', κβ'.

59. Laignel-Lavastine M. Histoire Générale de la Médecine, vol. 1, p. 452.

60. Ὅρα 20ην ὑποσημείωσιν.

61. Ὅρα 19ην ὑποσημείωσιν.

62. Sarton G. Introduction to the History of Science. vol. 1, p. 547.

63. Singer Ch. and Ashworth-Underwood E. A Short History of Medicine, p. 69 - 71.